

Терещенко Н.М.,
доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Інституту журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
Ел. пошта: n.tereshchenko@kubg.edu.ua

Nataliia Tereshchenko,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant Professor of the Department
of Library Studies and Informology
Institute of Journalism
Borys Grinchenko Kyiv University
Email: n.tereshchenko@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-8044-4116

УДК 35.078: [338.465:004]: 351.9

DOI: 10.28925/2524-2644.2020.1.8

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОГЛЯД ВІТЧИЗНЯНОГО ТА СВІТОВОГО ДОСВІДУ

PECULIARITIES OF LIBRARIES IN QUARANTINE: REVIEW OF UKRAINIAN AND WORLD EXPERIENCE

У статті розглянуто особливості роботи бібліотек в умовах карантину та їх діяльність, спрямовану на забезпечення користувачів необхідною інформацією та ресурсами, запровадження нових послуг, створення нових можливостей.

Результати проведеного аналізу та узагальнення досвіду вітчизняних та закордонних університетських бібліотек показали, що вітчизняні бібліотеки головний акцент зробили на забезпеченні користувачів можливістю працювати з електронними ресурсами (каталогами, пошуковими системами, вебпорталами, репозитаріями, базами даних), наданні онлайн-послуг (електронних довідок, віртуальних виставок, індексування документів, редагуванні списків літератури тощо), створенні умови для проведення онлайн-заходів (відеоконференцій, онлайн-клубів, вебінарів, навчальних курсів). На сайтах бібліотек розміщуються нові електронні підручники, надано можливість розміщувати праці науковців в університетських репозитаріях.

Особливістю роботи закордонних бібліотек, крім широкого спектра онлайн-послуг та доступу до всіх цифрових колекцій університетів та закордонних каталогів, стала їх орієнтованість на читача: користувачам, які є боржниками, дозволено користуватись електронними ресурсами, автоматично продовжувати терміни повернення книг (плата за книги в цей період не стягується). Користувачі можуть надсилати пропозиції щодо придбання книг, не включених до передплати університету.

Для інформаційного забезпечення дистанційного навчання бібліотеки активно оцифровують фонди та надають доступ до текстів та відеороликів світових досягнень з наукових експериментів. Поширеною є тенденція до поглиблення співпраці університетських бібліотек з видавцями щодо надання віддаленого доступу до електронних ресурсів та баз даних, раніше доступних лише у мережі університету або платних.

Ключові слова: бібліотека, університетська бібліотека, дистанційне навчання, карантин, послуги.

Features of work of libraries in the conditions of quarantine and their activity directed on providing users with necessary information and resources are considered; introduction of new services, creation of new opportunities in the article.

Domestic libraries focus on: providing users with the opportunity to work with electronic resources (catalogs, search engines, web portals, repositories, databases; providing online services (electronic references, virtual exhibitions, document indexing, editing bibliographies, etc.); creating the conditions for online events (video conferences, online clubs, webinars, and training courses). Library sites present the results of the analysis and generalization of the experience of domestic and foreign university libraries. New electronic textbooks are posted on library sites, and it is possible to place the works of scientists in university repositories.

A special feature of foreign libraries, in addition to a wide range of online services and access to all digital collections of universities and foreign catalogues, is their focus on the reader: users who are debtors are allowed to use electronic resources, automatically extend the date of return of books (book fees, during this period, are not charged). Users can send offers to purchase books not included in the university subscription.

Libraries are actively digitizing collections and provide access to the texts and videos of world achievements in scientific experiments for information support of distance learning. The tendency to deepen the cooperation of university libraries with publishers to provide remote access to electronic resources and databases, previously available only on the university network or for a fee, is widespread.

Key words: library, university library, distance learning, quarantine, services.

Вступ. У березні 2020 р. на всій території України було запроваджено карантин (ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» та постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19»), а відповідно введено заборону на відвідування закладів освіти її здобувачами (Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»: зі змінами, 2020; Постанова КМ України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19», 2020). Зважаючи на посилення карантинних обмежувальних заходів в країні та з метою охорони здоров'я користувачів та співробітників, бібліотеки припинили надавати послуги й видавати книжки з фондів читальних залів та за абонементом.

Ситуація, з якою стикнулися бібліотеки через пандемію COVID-19 та запровадження карантину, стала, з одного боку, випробуванням, яке характеризується невизначеністю різних аспектів діяльності (якість та відповідність послуг, комунікація, фінансування, здоров'я тощо), а з іншого — вагомим чинником для якісних змін у роботі бібліотек. Підтримати користувачів та організувати дистанційне обслуговування закликала й УБА. В умовах карантину важливим стало підтримувати одне одного та поширювати перевірену інформацію про запобігання розповсюдженню коронавірусу COVID-19 (Українська бібліотечна асоціація. Звернення ВГО Українська бібліотечна асоціація щодо COVID-19, 2020).

Інформаційна підтримка наукового та освітнього процесів стала одним з найголовніших завдань університетських бібліотек в усьому світі, зокрема в Україні. Зміни у роботі бібліотек є складним процесом з огляду на вибір нових пріоритетів, завдань, адаптації до нових умов роботи, освоєння нетрадиційних технологій соціальної й економічної взаємодії, становлення в ролі виробника нових бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг, які можна отримати віддалено, — онлайн чи за телефоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перехід у зв'язку з карантинном закладів освіти на дистанційне навчання супроводжувався великою кількістю публікацій різного спрямування (нормативного, інформативного, рекомендаційного, методичного), авторами яких стали науковці, аналітики, фахівці в галузях медицини, педагогіки, бібліотекознавства, ІТ-технологій тощо. Стовідсоткове дистанційне навчання та його інформаційне забезпечення стало випробуванням для усіх учасників освітнього процесу, що і визначило головний акцент

у роботі таких дослідників: О. Яковійчук (проблеми життя та навчання українських студентів у Європі часів пандемії), Т. Павленко (аналіз онлайн-технологій як обов'язкової умови дистанційного навчання), А. Попов (вивчення проблеми/можливості дистанційного навчання), Л. Рабаданова (висвітлення умов функціонування бібліотеки в умовах карантину), Є. Сакало (дослідження стану дистанційної освіти в університетах в умовах карантину) та ін.

Метою даної статті є аналіз діяльності вітчизняних та закордонних бібліотек, зокрема університетських, та особливості їх роботи із забезпечення освітнього процесу в умовах карантину.

Методи дослідження. Для написання статті та опрацювання матеріалу було використано низку загальнонаукових методів, зокрема: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. Власне дослідження та досвід підкріплені вивченням та систематизацією публікацій з проблеми дослідження.

Результати і обговорення. Карантинні обмеження змусили бібліотеки продовжувати свою роботу переважно в режимі онлайн. Активізація дистанційного навчання та утвердження критеріїв безперервної освіти суттєво змінюють функції багатьох бібліотек, що безпосередньо долучаються до виконання освітніх завдань, допомагають своїм користувачам адаптуватися в інформаційному суспільстві. Під час карантину бібліотечні фахівці, прагнучи забезпечити інформаційні потреби як науково-педагогічних працівників, так здобувачів вищої освіти, почали пропонувати широкий спектр послуг та ресурсів.

Так, Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «КПІ імені Ігоря Сікорського», працюючи у дистанційному режимі, пропонує своїм користувачам можливість роботи з електронними ресурсами — базами даних, які можуть знадобитися для навчання та досліджень і які містять посилення на реферативні та повнотекстові бази даних, пошукові системи, веб-портали, репозитарії тощо.

Переважна більшість ресурсів, вказаних у переліку, знаходиться у відкритому доступі. В мережі КПІ надається доступ до повних текстів статей, ресурсів, що поширюються за передплатою, зокрема, Springer та Wiley. Бібліотека також пропонує онлайн-подорожі та заняття йогою (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2020).

Як зазначає Л. Рабаданова (2020), одним з напрямів роботи бібліотеки стало забезпечення

підтримки дистанційного навчання через проведення онлайн-заходів, таких як: засідання філософського клубу «Гармата»; онлайн-сесія з вивчення німецької мови; вебінар платформи Єднання «Онлайн-практики для створення, управління та розвитку вашої команди», вебінар «Альтернативна та додаткова комунікація у цифрову епоху для соціальної інтеграції людей із розладами спектру аутизму і порушеннями мовлення», онлайн-трансляція Вечірньої школи подорожей «Йорданія», шаховий онлайн-турнір клубу «Табія» тощо.

Розуміючи важливість ролі бібліотеки у підтримці навчальної та наукової діяльності, Наукова бібліотека Національного університету «Кієво-Могилянська академія» під час карантину перейшла на дистанційне обслуговування, коли більшість сервісів та послуг надається в онлайн-режимі (інструкції з користування ресурсами бібліотеки, наукові консультації, довідкові послуги, доступ до всіх цифрових колекцій, баз даних).

Також бібліотекарями, співробітниками та науковцями НаУКМА спільно з компанією «Clarivate Analytics» та проектом «Foster» на платформі «Prometheus» підготовлено безкоштовний онлайн-курс «Наукова комунікація у цифрову епоху», який надає дослідникам-початківцям знання та навички користування сучасними інструментами з проведення та аналізу досліджень («Бібліотечні ресурси та послуги на період карантину COVID-19», 2020).

Відсутність можливості обслуговувати читачів фізично Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, зорієтувала власну роботу на електронні ресурси. Так, протягом тижня карантину в електронному каталозі співробітники розмістили додатково понад 300 електронних ресурсів. Активізовано послугу «Запитай бібліотекаря» та роботу сторінки у Facebook, надається можливість роботи у віддаленому режимі з наукометричною базою Web of Science та ресурсами електронної бібліотеки Wiley («Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова», 2020).

На час карантину Наукова бібліотека Чернівецького національного університету забезпечила своїм користувачам можливість використання додаткових сервісів та інформаційних ресурсів, як-от: віртуальна довідка, віртуальні виставки, електронний каталог, електронна бібліотека. Також було надано широкий доступ до баз даних: Web of Science, Scopus, Cambridge University Press, Springer Nature, JSTOR Archive Journals, журнали видавництва Wiley, електронний архів української періодики LIBRARIA

(«Наукова бібліотека Чернівецького національного університету», 2020).

Широкий спектр послуг для студентів, викладачів, науковців у дистанційному режимі пропонує і Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка. Зокрема, крім доступу до електронного каталогу, добірки електронних версій періодичних видань, консультацій тощо, пропонується індексування документів (УДК), редагування списків літератури, пошук літератури з теми та добір журналу для публікації у Scopus та Web of Science, перевірка робіт на плагіат. Також бібліотека надає можливість скористатися дистанційним доступом до баз даних наукових публікацій Scopus, Web of Science, Wiley та Springer Link («Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка», 2020).

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету, як і більшість бібліотек в умовах запровадження карантину, продовжувала працювати для своїх користувачів у режимі онлайн. Бібліотека здійснює електронну доставку документів, зокрема передплатених електронних журналів. Інформаційно-бібліографічний відділ надає віртуальні бібліографічні довідки, редагує списки використаної літератури та здійснює індексацію за УДК наукових статей, навчально-методичних видань, монографій («Завжди поруч: дистанційні можливості університетської бібліотеки», 2020).

Оскільки карантин не став на заваді публікаційній активності науковців, практично всі бібліотеки забезпечують можливість розміщення їх наукових праць, статей, монографій та навчально-методичних видань в університетських репозитаріях.

Чимало зусиль у забезпеченні максимальних умов роботи усіх учасників освітнього процесу доклали закордонні університетські бібліотеки.

Так, з початком епідемії та карантину Бібліотека Варшавського університету пропонувала користувачам широкий спектр електронних ресурсів університету, тож студенти та співробітники мали повний віддалений доступ до всіх колекцій, які залишилися передплатеними. На вебсайті бібліотеки представлено повний спектр баз даних разом з їх описом. Пошук та вхід до БД доступні на головній сторінці сайту у таких вкладках, як: багаторегіональний пошук, електронні журнали, електронні книги. Багаторегіональний пошук став свого роду багатофункціональним інструментом, що дає змогу знаходити більшість електронних ресурсів університету (бази даних, електронні журнали, електронні книги), а також каталог інтернет-бібліотеки університету в одному інтегрованому та інтуїтивно зрозумілому пошуку.

Кожен користувач Бібліотеки Варшавського університету за наявності номера бібліотечної картки та пароля може використовувати ресурси мультипошукової системи, електронних журналів та електронних книг. Студенти, аспіранти та співробітники можуть у разі потреби віддалено активувати власну бібліотечну карту.

Персонал бібліотеки з максимальним розумінням поставився до ситуації, яка склалася, зокрема, дозволивши користувачам, які мають заборгованість (штрафи, утримані книги) без перешкод користуватися електронними ресурсами. Крім того, користувачі мають можливість надсилати пропозиції через платформу Ibuk або на електронну адресу бібліотеки щодо придбання книг, які не включені до переплати університету.

Налагоджена більш тісна співпраця з видавцями, які допомогли запустити віддалений доступ до баз даних, що раніше були доступні лише у мережі Варшавського університету, а це: БД EMIS (містить економічні та фінансові звіти та переліки компаній з усього світу до 30 квітня 2020 р.); БД Lex (містить між іншим правові акти, прецедентне право, коментарі та монографії до кінця червня 2020 року) («Zasoby online — zawsze dostępne», 2020).

Як і більшість бібліотек, Бібліотека Ягеллонського університету була закрита для читачів під час карантину і поновила свою роботу лише з 20 травня. Крім університетських баз даних Бібліотека Ягеллонського університету надає широкий доступ до громадських пошукових систем, баз даних та закордонних каталогів («Ogólnodostępne wyszukiwarki, bazy i informatory zagraniczne», 2020). Для забезпечення зручності та спокою своїх користувачів автоматично продовжено терміни повернення книг, а також плата за книги, що зберігаються в цей період, не стягувалась. Тимчасово припинено прийом замовлень, але книги, які були зарезервовані в системі до і під час карантину, будуть доступними після відкриття бібліотеки («Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego», 2020).

У дистанційному режимі працює і Бібліотека Кембриджського університету, забезпечуючи доступ до електронних ресурсів університету. Співробітники бібліотеки надають консультації та інформаційну підтримку користувачам віддалено. Більшість послуг надається в онлайн (інструкції, наукові консультації, довідкові послуги), доступні також всі цифрові колекції університету, включаючи бази даних.

Для максимального інформаційного забезпечення студентів, доки вони перебувають вдома на карантині, видавництво при університеті

відкрило онлайн-доступ до 700 підручників, які раніше вважалися платними. Ознайомитися з книгами широкого тематичного спектра (історії, мистецтва, політики, міжнародних відносин) можна за допомогою онлайн-системи Cambridge Core («Кембридж відкрив онлайн-доступ до 700 підручників на час карантину через коронавірус», 2020).

Розглядаючи особливості роботи Гарвардської бібліотеки під час карантину, можемо відзначити її цілковиту зорієнтованість на підтримку дистанційного навчання. Нині бібліотека налічує понад шість мільйонів загальнодоступних оцифрованих предметів (CURIOSity, галерея цифрових колекцій Гарварду). Протягом весняного семестру 2020 р. Гарвардська бібліотека забезпечувала пошук наявних цифрових матеріалів для максимального використання їх викладачами в дистанційному навчанні. Для викладачів, задіяних у віддалених класах, створено умови безперешкодної взаємодії з працівниками бібліотеки щодо доступу до цифрового контенту та можливості співробітництва в рамках усього університету.

Через епідемію COVID-19 та завдяки співпраці деякі видавці зробили свій контент вільно доступним для користувачів бібліотеки університету.

Також бібліотекарі Гарвардської бібліотеки виступають експертами у допомозі користувачам та колегам з інших бібліотек у пошуку цифрових матеріалів, створенні керівництва по курсах, а також надають онлайн-інструкції для бібліотек та відвідування віртуальних бібліотек («Harvard Library», 2020).

Найстарішою університетською бібліотекою Італії є Бібліотека Падуанського університету (заснована у 1629 р.), яка також є головною університетською бібліотекою міста. Її фонд становить понад 700 000 томів.

В умовах карантину бібліотека працює дистанційно. Віддалене консультування користувачів здійснюється через службу Auth-proxu або автентифікацію за допомогою єдиного входу в електронній системі університету. Завдяки службі Auth-Proxu користувачі можуть працювати з електронними ресурсами (базами даних, електронними книгами, електронними журналами тощо) за межами кампусу.

Створено і відкрито вільний доступ до інтернет-ресурсів у новому розділі Порталу бібліотечної системи університету SBA (Sistema Bibliotecario di Ateneo) Covid-19. Щоб відповісти на дедалі більшу потребу в інформації про Covid-19 та максимально полегшити науково-дослідну та викладацьку діяльність в цей період, деякі видавці фактично надають безкоштовний вміст та інструменти, які зазвичай доступні

лише за передплатою. Ці ресурси додаються до тих, які вже доступні у відкритому доступі і постійно оновлюються («Sistema Bibliotecario di Ateneo», 2020). У співпраці з бібліотекою університету нідерландське видавництво «Elsevier» розширює доступ до своїх видань в електронному форматі й робить 256 підручників доступними для її користувачів протягом 90 днів на платформі ScienceDirect — одній з найбільших онлайн-колекцій опублікованих наукових досліджень.

Загалом колекція ScienceDirect містить близько 12 млн елементів контенту, де більш ніж 3500 журналів, понад 34 000 електронних книг, довідників, наукових збірників (Giussani, 1997).

Завдяки зусиллям університетської бібліотеки у процес дистанційного навчання додано інноваційний продукт Джов (JoVE), який публікує інформаційні тексти та відеоролики наукових експериментів, проведених у провідних лабораторіях світу. Зважаючи на це, Джов добре підходить для використання у дистанційному навчанні, оскільки дає змогу студентам бачити деталі передових експериментів, а не просто читати про них у статтях. Зважаючи на складні умови, в яких опинилися викладачі та студенти під час проведення дистанційних занять, та прохання деяких викладачів університету мати можливість використовувати вміст JoVE, виробник активував безкоштовний доступ до 15 червня (без обов'язкової подальшої передплати) на повну колекцію навчальних відеороликів, наявних у JoVE («Sistema Bibliotecario di Ateneo», 2020).

Університетська бібліотечна система *Болонського університету* з електронними ресурсами та адміністративними послугами також функціонує дистанційно. Студенти можуть зв'язатися з керівними відділами університету електронною поштою або через офіційний портал. Незважаючи на припинення очного навчання через епідемію коронавірусу, робота викладацького складу *Болонського університету* триває у повному обсязі. Щоб гарантувати отримання якісної освіти 85 тисячам студентів, навчання проводиться дистанційно завдяки розробленій університетом онлайн-платформі, яка забезпечує спілкування з викладачами в режимі реального часу. Підготовлено та впроваджено у навчальний процес університету 3667 курсів, кожен зі своїм розкладом дистанційних уроків, а всі заплановані іспити та випускні сесії проводяться онлайн (Павленко, 2020).

Діяльність університетських бібліотек безпосередньо пов'язана з інформаційним забезпеченням навчального та наукового процесів. Проте не слід виключати із цього процесу публічні бібліотеки, які відіграють важливу роль

в інформуванні суспільства в цілому й освітньої галузі зокрема.

Так, наприклад, Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека пропонує віртуальним користувачам в умовах карантину скористатися доступом до бібліотечних онлайн-ресурсів (веб-сайтом бібліотеки, регіональним інформаційним порталом «Прибужжя», блогом «Книжковий континент», електронною бібліотекою місцевих видань, відвідати віртуальні виставки тощо) та отримати онлайн-послуги (безоплатні правові консультації фахівців у рамках загальнонаціонального правопросвітницького проекту «Я маю право!», віртуальні довідки, електронну доставку документів тощо). На базі бібліотеки також проводиться дистанційне навчання для фахівців сільських бібліотек ЦБС та бібліотек ОТГ, де слухачам пропонуються дистанційні курси «Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек», «Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника», а також цикл вебінарів у рамках вебоучингу «БібліоSTUDIES» («Бібліотека пропонує віртуальним користувачам в умовах карантину скористатися доступом до бібліотечних онлайн-ресурсів та отримати онлайн-послуги», 2020).

Під час карантину важливим завданнями бібліотек є забезпечення якості освіти і науки, зокрема їх дистанційної версії, організація інформаційного середовища відповідно до вимог часу з урахуванням можливостей та перспектив розвитку як самих бібліотек, так і користувачької спільноти в цілому. А також створення умов, за яких кожен користувач матиме не тільки вільний доступ до потрібної інформації, але й знання для захисту свого інформаційного простору від забруднення неякісною інформацією, розуміння сутності та впливу інформації.

Для належного інформаційного забезпечення бібліотеками освітнього процесу слід врахувати два аспекти:

1) матеріально-технічний — використання сучасних засобів інформатики і інформаційних технологій;

2) змістовий — формування нового змісту інформаційного та освітньо-наукового процесів.

Матеріально-технічний аспект тісно пов'язаний з використанням засобів інформатики як високотехнічного інструменту, інформаційною підтримкою освітнього процесу необхідними базами даних, що зберігаються в автоматизованих інформаційних системах та звичайних бібліотеках, архівах та інших джерелах інформації тощо.

Формування нового змісту в освітньому та науковому процесах пов'язане з розвитком

нових освітніх інформаційних послуг, засобів дистанційної освіти, підвищенням кваліфікації в режимі онлайн, забезпеченням розширеного доступу до інформаційних ресурсів тощо.

Важливим напрямом у роботі бібліотек в умовах карантину став розвиток електронних бібліотечних сервісів. Бібліотеки розміщують у відкритому доступі більшість електронних матеріалів, розробляють та пропонують своїм користувачам онлайн-курси, онлайн-розповіді, електронні освітні модулі з керівництва щодо домашнього дистанційного навчання. Створюються онлайн-сервіси для мобільних додатків «Читання онлайн», що в період самоізоляції надає можливість завантажувати електронні та інші інформаційні ресурси.

Як показало опитування «Про вплив COVID-19», проведене Національною бібліотекою Нідерландів разом з ІФЛА, бібліотеки в умовах карантину пропонують своїм користувачам різні онлайн-ініціативи, зокрема: додаток ThuisBieb-app (додаток Домашня бібліотека — Home Library), що містить понад сто безкоштовних електронних книг, та Національна кампанія #ikleesthuis (#Ireadathome — я читаю вдома). Запроваджено серію з десяти занять для дітей під назвою «Huisarrest» (домашній арешт). У додатку LuisterBieb доступні аудіокниги для всіх вікових категорій («Опрос о влиянии COVID-19», 2020).

Багато бібліотек активізували свою роботу у соціальних мережах, зокрема Facebook, де користувачі можуть знаходити корисну інформацію.

Висновки. Участь бібліотек в освітніх та наукових процесах є логічною і цілком обґрунтованою. В умовах карантину бібліотека залишається надійним інформаційним центром університету і забезпечує його учасників теорією і практикою використання інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію поставленої мети. Враховуючи вимоги до сучасної освіти, а також запровадження карантину, пов'язаного з COVID-19, розширюються завдання та форми роботи бібліотек, які безпосередньо включені до виконання освітніх та наукових завдань. Вітчизняні бібліотеки забезпечили користувачів можливістю працювати з електронними ресурсами, надавали широкий спектр онлайн-послуг, створювали умови для проведення онлайн-заходів.

Протягом останніх років бібліотеки зрозуміли нові можливості, які пропонують цифрові книги, і особливо це усвідомили в умовах обмежень, встановлених через карантин. Закордонні університетські бібліотеки налагодили тісну співпрацю з видавництвами з метою забезпечення функціонування платформ

для дистанційного навчання, розширення доступу до цифрових книг та журналів.

Під час карантину в бібліотечному середовищі гострої актуальності та потреби у подальшому дослідженні набули питання стосовно здоров'я співробітників, можливості зайнятості персоналу, умов роботи вдома та якості цієї роботи, ослаблення робочих зв'язків, можливості проведення дезінфекцій фондів бібліотек, зокрема книг, які видаються, а також фінансово-економічного аспекту перебування в карантині тощо.

Джерела

1. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»: зі змінами від 30.03.2020 № 540-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 18. Ст. 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>
2. Постанова КМ України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19»: від 11.03.2020 р. № 211. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>
3. Українська бібліотечна асоціація. Звернення ВГО Українська бібліотечна асоціація щодо COVID-19 від 17.03.2020 р. URL: <https://ula.org.ua/news/4533-zvernennia-ukrainskoi-bibliotechnoi-asotsiatsii-shchodo-covid-19>
4. Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://www.library.kpi.ua/podkast-pro-povernennya-biblioteki-z-karantynu/>
5. Рабаданова Л. Робота бібліотеки в умовах карантину / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». 2020. URL: <https://kpi.ua/2020-kr14-2>
6. Бібліотечні ресурси та послуги на період карантину COVID-19 / Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <https://library.ukma.edu.ua/index.php?id=760>
7. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. URL: <http://lib.npu.edu.ua/>
8. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: [http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/00news&data\[15662\]\[id\]=12558](http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/00news&data[15662][id]=12558)
9. Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://library.kubg.edu.ua/>
10. Завжди поруч: дистанційні можливості університетської бібліотеки / Криворізький державний педагогічний університет. URL: <https://kdpu.edu.ua/press-centre/novyny/zahalnouniversytetski-novyny/10821-zavzhdy-poruch-dystantsiyni-mozhlyvosti-universytetskoyi-biblioteky.html>
11. Zasoby online — zawsze dostępne / Biblioteka Uniwersytetcka w Warszawie. URL: <https://www.buw.uw.edu.pl/zasoby-online-zawsze-dostepne/>

12. Ogólnodostępne wyszukiwarki, bazy i informatory zagraniczne / Zasoby Cyfrowe / Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego. URL: <https://bj.uj.edu.pl/ogolnodostepne-wyszukiwarki-bazy-zagraniczne>

13. Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego. URL: <https://bj.uj.edu.pl/>

14. Кембридж відкрив онлайн-доступ до 700 підручників на час карантину через коронавірус. *Західна інформаційна корпорація*. 2020. URL: <https://hromadske.ua/posts/kembridzh-nadav-vilnij-dostup-do-ponad-700-svoyih-pidruchnikiv-abi-mozhna-bulo-vchitisya-pid-chas-epidemiyi-koronavirusu>

15. Harvard Library. URL: <https://library.harvard.edu/how-to/teach-remotely-harvard-library>

16. Sistema Bibliotecario di Ateneo / Università degli Studi di Padova. URL: <http://bibliotecadigitale.cab.unipd.it/news/coronavirus-biblioteche-sba-aperte-online>

17. Giussani, Bruno (4 March 1997). Building the World's Largest Scientific Database. *New York Times*. URL: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/cyber/euro/030497euro.html>

18. Павленко Т. Сучасні онлайн-технології як обов'язкова умова дистанційного навчання. *Центр українсько-європейського наукового співробітництва*. 06.04.2020. URL: <https://cuesc.org.ua/novini/zhorstkiy-karantin-v-krayinah-yes-yak-organizovali-distantsijne-navchannya-krayini-susidi/>

19. Бібліотека пропонує віртуальним користувачам в умовах карантину скористатися доступом до бібліотечних онлайн-ресурсів та отримати онлайн-послуги / Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://catcut.net/P4IJ>

20. Опрос о влиянии COVID-19 / Национальная библиотека Нидерландов, от имени CDNL, совместно с ИФЛА; Конференция директоров национальных библиотек мира, апрель 2020. URL: https://www.rsl.ru/photo/!_ORS/1-O-BIBLIOTEKE/4-partniry/ifla/2020/National-library_COVID-19.pdf

References

1. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst naseennia vid infektsiinykh khvorob»: zi zminyami vid 30.03.2020 № 540-IX. (2020). [Law of Ukraine “On Protection of the Population from Infectious Diseases”: as amended from 30.03.2020 № 540-IX]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2020, № 18, Art. 123 [in Ukrainian].

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>

2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zapobihannya poshyrenniu na terytorii Ukrainy koronavirusu COVID-19»: vid 11.03.2020 r. № 211 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Prevention of the Spread of Coronavirus COVID-19 on the Territory of Ukraine”: dated March 11, 2020 № 211]. [in Ukrainian].

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>

3. Ukrayinska biblioteczna asotsiatsiia. Zvernennia VHO Ukrainska biblioteczna asotsiatsiia shchodo COVID-19 vid

17.03.2020 r. (2020). [Ukrainian Library Association. Appeal of the Ukrainian Library Association regarding COVID-19 dated March 17, 2020]. [in Ukrainian].

<https://ula.org.ua/news/4533-zvernennia-ukrainskoi-bibliotecznoi-asotsiatsii-shchodo-covid-19>

4. Naukovo-tekhnichna biblioteka im. H. I. Denysenka Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho» [G. I. Denisenko Scientific and Technical Library of National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”]. [in Ukrainian].

<https://www.library.kpi.ua/podcast-pro-povernennya-biblioteky-z-karantynu/>

5. Rabadanova, L. (2020). Robota biblioteky v umovakh karantynu [The Work of Library in Quarantine]. Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho» [in Ukrainian].

<https://kpi.ua/2020-kr14-2>

6. Biblioteczni resursy ta posluhy na period karantynu COVID-19 [Library Resources and Services for the Quarantine Period COVID-19]. Naukova biblioteka natsional'noho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiiia». [in Ukrainian].

<https://library.ukma.edu.ua/index.php?id=760>

7. Naukova biblioteka Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova [Scientific Library of the National Pedagogical Dragomanov University]. [in Ukrainian].

<http://lib.npu.edu.ua/>

8. Naukova biblioteka Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha [Scientific Library of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University]. [in Ukrainian].

[http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/00news&data\[15662\]\[id\]=12558](http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/00news&data[15662][id]=12558)

9. Biblioteka Kyivskoho universytetu imeni Borysa Grinchenka [University Library of Borys Grinchenko Kyiv University]. [in Ukrainian]. <http://library.kubg.edu.ua/>

10. Zavzhdy poruch: dystantsiini mozhlyvosti universytetskoi biblioteky [Always Nearby: remote capabilities of the university library]. Kryvorizkyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet [in Ukrainian].

<https://kdpu.edu.ua/press-centre/novyny/zahalnouniversytetskinyyny/10821-zavzhdy-poruch-dystantsiyni-mozhlyvosti-universytetskoyi-biblioteky.html>

11. Zasoby online — zawsze dostępne [Online Resources — Always Available]. Biblioteka Uniwersytetcka w Warszawie [in Polish].

<https://www.buw.uw.edu.pl/zasoby-online-zawsze-dostepne/>

12. Ogólnodostępne wyszukiwarki, bazy i informatory zagraniczne [Publicly Available Search Engines, Databases and Foreign Directories]. *Digital Resources*, Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego [in Polish].

<https://bj.uj.edu.pl/ogolnodostepne-wyszukiwarki-bazy-zagraniczne>

13. Biblioteka Jagiellońska Uniwersytetu Jagiellońskiego [Jagiellonian Library of the Jagiellonian University]. [in Polish].

<https://bj.uj.edu.pl/>

14. Kembrydzh vidkryv onlain-dostup do 700 pidruchnykiv na chas karantynu cherez koronavirus. (2020). [Cambridge Opens Online Access to 700 Textbooks during Quarantine due to Coronavirus]. *Zakhidna informatsiina korporatsiia*, 2020 [in Ukrainian].

<https://hromadske.ua/posts/kembridzh-nadav-vilnij-dostup-do-ponad-700-svoyih-pidruchnikiv-abi-mozhnabulo-vchitisya-pid-chas-epidemiya-koronavirusu>

15. Harvard Library. [in English].

<https://library.harvard.edu/how-to/teach-remotely-harvard-library>.

16. Sistema Bibliotecario di Ateneo [University Library System]. Università degli Studi di Padova [in Italian].

<http://bibliotecadigitale.cab.unipd.it/news/coronavirus-biblioteche-sba-aperte-online>.

17. Giussani, Bruno (4 March 1997). Building the World's Largest Scientific Database. *New York Times* [in Ukrainian].

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/cyber/euro/030497euro.html>

18. Pavlenko, T. (2020). Suchasni onlain-tekhnohii yak oboviazkova umova dystantsiinoho navchannia Modern Online Technologies as a Prerequisite for Distance Learning].

Tsentr ukrainsko-yevropeiskoho naukovooho spivrobitnytstva [in Ukrainian].

<https://cuesc.org.ua/novini/zhorstkij-karantin-v-krayinah-yes-yak-organizuvali-distsantsijne-navchannya-krayini-susidi/>

19. Biblioteka proponuje virtualnym korystuvacham v umovakh karantynu skorystatsia dostupom do bibliotechnykh onlain-resursiv ta otrymaty onlain-posluhy [The library Offers Virtual Users in Quarantine to Access to the Library's Online Resources and Receive Online Services]. Mykolaivska oblasna universalna naukova biblioteka [in Ukrainian].

URL: <http://catcut.net/P4I>

20. Opros o vliyanii COVID-19 [COVID-19 Impact Survey]. National Library of the Netherlands, on behalf of CDNL, in conjunction with IFLA; Conference of Directors of National Libraries of the World, (April, 2020). [in Russian].

https://www.rsl.ru/photo/!_ORS/1-O-BIBLIOTEKE/4-partniory/ifla/2020/National-library_COVID-19.pdf

Подано до редакції: 01.06.2020 р.

Прийнято до друку: 20.06.2020 р.

Терещенко Н.Н., доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Інститута журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ БИБЛИОТЕК В УСЛОВИЯХ КАРАНТИНА: ОБЗОР ОТЕЧЕСТВЕННОГО И МИРОВОГО ОПЫТА

В статье рассмотрены особенности работы библиотек в условиях карантина и их деятельность, направленная на обеспечение пользователей необходимой информацией и ресурсами, внедрение новых услуг, создание новых возможностей.

Результаты проведенного анализа и обобщение опыта отечественных и зарубежных университетских библиотек показали, что отечественные библиотеки главный акцент делают на обеспечении пользователей возможностью работать с электронными ресурсами (каталогами, поисковыми системами, веб-порталами, репозитариями, базами данных), предоставлении онлайн-услуг (электронных справок, виртуальных выставок, индексирования документов, редактирования списков литературы и т. д.), создании условий для проведения онлайн-мероприятий (видеоконференций, онлайн-клубов, вебинаров, учебных курсов, онлайн-экскурсий). На сайтах библиотек размещаются новые электронные учебники, предоставлена возможность размещения трудов ученых в университетских репозитариях.

Особенностью работы зарубежных библиотек, помимо широкого спектра онлайн-услуг и доступа ко всем цифровым коллекциям университетов и зарубежным каталогам, стала их ориентированность на читателя: пользователей, имеющих задолженность, разрешено пользоваться электронными ресурсами, автоматически продлевать сроки возврата книг (плата за книги в этот период не взимается). Пользователи могут вносить предложения по приобретению книг, не включенных в подписки университета.

Для информационного обеспечения дистанционного обучения библиотеки активно оцифровывают фонды и предоставляют доступ к текстам и видеороликам мировых достижений по научным экспериментам. Распространена тенденция сотрудничества университетских библиотек с издателями по предоставлению удаленного доступа к электронным ресурсам и базам данных, ранее доступным только в сети университета или платным.

Ключевые слова: библиотека, университетская библиотека, дистанционное обучение, карантин, услуги.